

УДК 378.1(477)

М.М. Кудря

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ОСВІТНІХ МОДЕЛЕЙ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН З УРАХУВАННЯМ ВХОДЖЕННЯ В БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС

Вступ. Підписавши Болонську декларацію, сторони взяли на себе зобов'язання реформувати свої національні системи вищої освіти, одночасно поважаючи фундаментальні принципи автономії та різноманітності вищих навчальних закладів, що становлять частину відповідної системи.

Болонська декларація запрошує пов'язану з вищою освітою громадськість по всій Європі зробити свій внесок у процес реформ і конвергенції, щоб зробити Європу більш привабливою і конкурентоспроможною.

Моделі вищої освіти. Існують класифікації, що відносно різняться між собою, університетів (моделі вищої освіти). Андріс Барблан підрозділяє європейські моделі університетів на чотири типи: 1) *гумбольдська модель* (дослідницький університет); 2) *французька (наполеонівська) модель* (інститут державної служби); 3) *англосаксонська модель* (університети, незалежні від Хартії); 4) *радянська модель* (фрагментарна система освітніх програм, реалізованих численними спеціалізованими вищими навчальними закладами).

Торстен Хюсен і Бен-Давід почали спробу класифікувати європейські й північноамериканські моделі університетів, які так чи інакше запозичені іншими країнами: 1) *гумбольдський* “дослідницький університет”; 2) *британська модель* інтернатного типу (модель Оксбріджа); 3) *французька модель* “великих шкіл” як символ меритократичного суспільства; 4) *чиказька модель* (розроблена Хатчінсом) з очевидною гуманітарною спрямованістю [175].

Осмо Ківінен і Рісто Рінне - дослідники з університету Турку - виділяють три моделі університетів (вищої освіти) з погляду взаємодії вищої школи, держави й ринку: 1) *американська модель* (крайня децентралізація; тверда конкуренція, ринкове управління, відкритість); 2) *західноєвропейська модель* (державне фінансування; державний контроль – “оціночна держава”; доступ у ВНЗ за допомогою вступних процедур); 3) *скандинавська модель* (державне фінансування; управління на основі розвиненого механізму законодавства; контрольована державою конкуренція; мінімальний приватний сектор).

Крім того, змінюються форми й моделі керування вищою школою, а реформи в цій сфері спрямовані на пошук оптимальної комбінації централізму й децентралізму. У країнах з децентралізованими системами керування вищою освітою (Великобританія) роль центральних органів управління підсилилася. У країнах із централізованим керуванням (Франція) було здійснено передачу частини повноважень урядових органів регіональним органам управління і ВНЗ. Загальною стала реалізація принципів виборності й паритетної участі в керуванні академічної та вузівської громадськості, зростання самостійності низових підрозділів ВНЗ.

За рівнем і формами керування державою освітньою сферою у світовій практиці можемо виокремити такі *стратегії*: активного втручання, децентралізовані й змішані.

Суттю *стратегії активного втручання* є визнання національними й державними пріоритетами науково-технічної й освітньої діяльності. Дана стратегія включає фінансові механізми підтримки вищої школи й фундаментальної науки, регулювання направленості їх розвитку, державну організацію інноваційних програм і проектів, у тому числі пов'язаних з перетвореннями цих сфер, соціальне замовлення на деякі категорії ви-

пускників (Франція).

Стратегія децентралізованого регулювання припускає більш різноманітну й гнучку політику держави і складні механізми його участі в освітній сфері. Держава створює умови для ефективної діяльності вищих навчальних закладів, наукових установ, фірм шляхом стимулювання інноваційної активності ВНЗ і наукових установ, державного фінансування нововведень на етапі їх розроблення й тиражування, надає податкові пільги (Великобританія).

Змішана стратегія містить компоненти обох вищенаведених стратегій, обумовлених особливостями системи національної освіти й політики держави, і використовується в тих країнах, де в економіці досить велика роль державного сектору. Стосовно державних ВНЗ вона (держава) використовує стратегію активного втручання, а до інших - децентралізованого регулювання (Швеція).

Жак Делор помітив, що “у дійсності національні системи вищої освіти відтепер настільки різноманітні й складні в тому, що стосується, зокрема, їх структур, програм, аудиторії й фінансування, що стало надзвичайно важко класифікувати їх по окремих категоріях”.

Коротко проаналізуємо структурні особливості й стан питань реалізації основних положень Болонського процесу систем освіти п'яти західноєвропейських країн: **Франції, Угорщини, Ірландії, Швеції, Великобританії.**

Здійснення цілей Болоньї

Франція. 4 жовтня 1999 р. Франція ратифікувала Конвенцію Ради Європи-ЮНЕСКО про визнання кваліфікацій вищої освіти в Європі, яку було підписано в Лісабоні 11 квітня 1997 р.

Угорщина. Були прийняті деякі заходи щодо приведення вищої освіти Угорщини у відповідність до вимог Болонської декларації на урядовому рівні й на рівні відповідальних за освіту органів і ВНЗ: Міністерство освіти розробило широкую законодавчу базу як наступний етап процесу модернізації й структурних реформ у вищій освіті Угорщини. У процесі підготовки цих реформ активну роль відіграли національні органи вищої освіти, серед яких Конференція угорських ректорів (MRK), Конференція директорів коледжів (FFK), Рада з вищої освіти й науки (FIT) і Угорська комісія з акредитації (МАВ). За участю вищезгаданих органів і Міністерства освіти (ОМ) восени 2002 року було сформовано Державний комітет з реалізації цілей Болонської декларації.

Ірландія. Для здійснення контролю над реалізацією Болонського процесу було створено національну групу спостерігачів, яку очолює Департамент освіти й науки. У неї входять представники Конференції глав ірландських університетів (КГІУ), Ради керівників технічних інститутів (РКТІ), Дублінського технічного інституту (ДТІ), Управління вищої освіти (УВО), Кваліфікаційної ради з вищої освіти (КРВО) і Національного кваліфікаційного управління Ірландії (НКУІ). Проведено національні конференції всіх ключових представників вищої освіти.

Швеція. 2000 року було створено неофіційну національну групу з реалізації заходів для досягнення цілей Болонської декларації. Вона складається із представників Міністерства освіти й науки, Національного агентства з вищої освіти, Асоціації вищої освіти Швеції (Конференція шведських ректорів) і Національного об'єднання студентів Швеції. У квітні 2002 року в Міністерстві освіти й науки було створено проектну групу, якій було доручено проаналізувати структуру ступенів, особливо рівень і статус ступеня магістра, визначити масштаб і сформулювати цілі програм, розглянути переклад назв ступенів і вивчити проблему адаптації кредитної й оцінної систем Швеції до Європейської системи перекладу кредитів (the European Credit Transfer System (ECTS)).

Великобританія. Уряд Великобританії – через Департамент освіти й професійного знання (DFES) (він відповідає за політику у сфері вищої освіти) – відіграє визначальну роль у вирішенні Болонських питань: засновано спеціальний політичний форум високого рівня для сприяння погодженому обміну інформацією між урядом і зацікавленими сторонами Великобританії по Болонському процесу та іншим європейським питанням.

Представники європейських організацій та експерти Болонського процесу запрошуються для участі в цих заходах щодо відповідної тематики. Рада Великобританії по програмі SOCRATES-ERASMUS у вересні 2003 р. провела семінар з декількома засіданнями, присвяченими європейській системі нагородження й перезаліку кредитів (ECST), Додатку до диплома й результатам Берлінської конференції міністрів.

У цілому напрям стратегій практики у Великобританії багато в чому відповідає Болонським цілям і пропозиціям.

Прийняття системи зрозумілих і порівнянних учених ступенів

Франція. Франція посилається на Додаток до диплома, що представляється як описовий й широко використовується будь-яким студентом, який бажає виїхати за кордон (цей документ обов'язково буде додаватися до французького диплома про вищу освіту й диплома магістра “для забезпечення в рамках міжнародної мобільності розуміння пройденого навчання й отриманих кваліфікацій” (стаття 2 постанови № 2002-482 від 8 квітня 2002 р.)). Крім того, застосовується файл кандидата, що містить: описовий додаток до диплома й сертифікати, що підтверджують наявність кредитів, отриманих за кордоном, особливо при переїзді в іншу європейську країну; якщо йдеться про VAE (скорочення, яке означає підтвердження попередньої академічної або професійної освіти), виданому вищим навчальним закладом при присвоєнні національного вченого ступеня від імені держави, – офіційні документи про пройдене навчання й учений ступінь.

З метою сприяння широкому використанню додатка до диплома робоча група, сформована Міністерством у справах молоді, національної освіти й наукових досліджень (MJENR), розробила документ, що дозволяє підвищити сумісність міжнародних, професійних й університетських учених ступенів.

Розширений принцип підтвердження про здобуття академічної освіти, що вписаний у Кодекс освіти й закріплений у постанові від 16 квітня 2002 р., розширює право на підтвердження навчання за кордоном з боку вищого навчального закладу або організації, що належить до суспільного або приватного сектора, незалежно від того, якими були умови навчання та його тривалість.

Угорщина. 1993 року був заснований Угорський інформаційний центр, першорядними завданнями якого є визнання закордонних кваліфікаційних сертифікатів і вживання заходів щодо підвищення мобільності студентів і викладачів. Центр є членом асоціації Державних центрів з академічного визнання та інформації (NARIC – National Academic Recognition and Information Centre). Він брав активну участь у розробленні Додатка до диплома й. сприяв його введенню в Угорщині. Діючий Акт про вищу освіту дозволяє ВНЗ видавати додаток до диплома на прохання студентів іноземною мовою. 1997 року Угорщина підписала Лісабонську Конвенцію про визнання ступенів і дипломів у Європейській вищій освіті. Дана угода стала органічною правовою основою Акта 99 від 2001 р.

Гармонізація правової бази, що стала особливо актуальною після вступу Угорщини в Євросоюз, зажадала розв'язання проблеми визнання ступенів. Парламент прийняв Акт 100 від 2001 року про визнання закордонного навчання й дипломів, який набув чинності 1 січня 2002 року. Цей документ регулює процес визнання отриманих за

кордоном ступенів і професійних кваліфікацій відповідно до термінології Лісабонської Конвенції. В Акті визнається здобута за кордоном середня освіта, при цьому для вступу у вищий навчальний заклад потрібно закінчити щонайменше 11 класів, за умови, що сертифікат дає його власникові право одержання вищої освіти в даній країні; порушуються питання визнання окремих курсів і сертифікатів біженців; визнаються всі сертифікати про одержання початкової, середньої або вищої освіти, кваліфікації й наукові ступені, присвоєні в Євросоюзі або за його межами. У третій частині Акта говориться про визнання країн-членів Євросоюзу. Таким чином, стало можливим дотримання правових й організаційних рамок процедури визнання навчання й сертифікатів в Угорщині.

Ірландія. Досягнення впровадження легко розпізнаваних і порівнянних ступенів в основному пов'язане із введенням додатка до диплома. Департамент освіти й науки створив окрему робочу групу з введення додатків до диплома. До складу цієї групи (крім членів національної групи спостерігачів) входять координатор питань по додатках до диплома й Кваліфікаційна рада з Додатковою Освіти (КРДО). Такий склад обраний для того, щоб робота групи була пов'язана з додатками до сертифікатів ще й у сфері додаткової освіти. Це особливо важливо для ірландського випадку, у якому відбивається взаємодоповнюючий характер Болонського процесу й Копенгагенського процесу (по середній спеціальній освіті). Робоча група взаємодіє й з університетами, які створили власну групу, що складається з представників контрольно-реєстраційних установ кожного інституту, маючи на меті якнайшвидшого введення додатка до диплома в університетах.

Швеція. У законопроекті „Реформи вищої освіти – більш відкрита система” (2001/02:15) уряд сформулював положення про те, що Додаток до диплома має додаватися до всіх дипломів, випущених з 1 січня 2003 року, у якому повинен міститись опис програми ступенів та її місце в освітній системі. Згідно із цим положенням, у даний момент Додаток до диплома англійською мовою додається до всіх дипломів автоматично й безкоштовно. Додаток до диплома має по можливості містити дані про кредити. Швеція ратифікувала Лісабонську Конвенцію 23 серпня 2001 року.

Великобританія. На Національний центр визнання академічних кваліфікацій Великобританії урядом Великобританії покладена функція по оцінці порівнянності ступенів. Лісабонська Конвенція була ратифікована Урядом Великобританії 23 травня 2003 р. і набула чинності з 1 липня 2003 р. Великобританія впроваджує національні критерії для кваліфікацій у вищій освіті, розробивши дескриптори кваліфікацій, відповідні до принципу „зрозумілості й порівнянності”. Дана система була введена в дію на конференції Агентства із забезпечення якості у сфері вищої освіти (Quality Assurance Agency for Higher Education - QAA) “Бакалаври, Магістри й Болонья” у листопаді 2000 р. У вищій освіті Шотландії існує своя система критеріїв кваліфікацій, що відбиває особливості системи вищої освіти Шотландії з її традиційним чотирирічним Почесним ступенем (Honours Degree).

У рамках дослідження Лорда Дірінга у сфері вищої освіти Великобританії (1997 р.) були дані рекомендації всім вищим навчальним закладам ввести так званий *студентський персональний файл розвитку* (progress file), який повинен включати: *академічну довідку* або виписку із залікової відомості (transcript) і *персональний план розвитку* (PDP). Ці документи охоплюють практично ідентичні області даних і інформації, хоча трохи в різних форматах.

Визнання більш широкої освіти в процесі всього життя й цілей Болонської декларації, розвиток шотландської системи кредитів і кваліфікацій (SCQF) враховує необхідність гармонізації персональних файлів розвитку й академічних довідок для ступенів з іншими формами навчання. Незважаючи на те, що кінцеві результати цієї робо-

ти не будуть повністю ідентичні Додатку до диплома, у них буде багато однакових категорій даних, і мета їх введення – перевершити очікування Болонської декларації в цьому питанні.

Прийняття системи, заснованої на двох циклах

Франція. Перші заходи були прийняті вже 1999 року шляхом створення, з одного боку, ступеня магістра (яка була додана до трьох існуючих ступенів: бакалавра, ліценціата – ступінь бакалавра й доктора), а з іншого – професійного ліценціата, що було зроблено для розширення трирічних програм навчання після середньої школи й означало здійснення погодженого в усіх європейських країнах принципу професійної орієнтації першого циклу.

Одним з найбільш значущих правових документів, опублікованих у квітні 2002 р., була постанова (№ 2002-482 від 8 квітня 2002 р.), що передбачала покладання на французьку систему вищої освіти обов'язки формування Європейського простору у сфері вищої освіти і створення чотириступінчастої структури вчених ступенів замість французьких 3-х: бакалаври, ліценціати, магістри (новий ступінь) і доктори. Звідси прийнята назва всієї реформи LMD (ліценціат, магістр, доктор); навчальних програм, що поділяються на семестри й модулі; системи перевідних кредитів ECTS; додатка до диплома для будь-якого студента, що бажає включитися в міжнародну мобільність.

Постанова (2002-481) від 8 квітня 2002 р. юридично вводить новий вид диплома – диплом магістра. Назва існуючого ступеня „*mastaire*” модифікується й замінюється на “магістра” для гарантії його негайного визнання на міжнародному рівні; цей ступінь присуджувався державою ще 1999 року, надавав повні права власникам документів DEA (диплом 3-го циклу в системі університетської освіти, який свідчить про завершення першого етапу освіти в аспірантурі) або DESS (диплом 3-го циклу вищої освіти на завершальній стадії спеціалізації) і випускникам з дипломом інженера, виданим “акредитованими” установами (відтепер цей ступінь буде даватися також власникам диплома магістра й інших дипломів, присуджуваних від імені держави на такому ж рівні післяшкільної освіти й згаданих в офіційному списку).

Ступінь магістра будь-якого профілю (“професійно орієнтований магістр” або “магістр, орієнтований на наукову працю”) потребує 120 оціночних пунктів після ступеня “ліценціата”, а всього 300 пунктів після ступеня бакалавра, що відповідає 5 рокам навчання.

Угорщина. Уже 1995 року при розробленні стратегії розвитку вищої освіти Парламент Угорщини поставив за мету побудову гнучкої системи, у якій кожний рівень ґрунтується на попередньому. Необхідна була структура, яка б відповідала мінливим потребам ринку праці, очікуванням суспільства й дотримувалася принципів Болонського процесу. Для досягнення цієї мети необхідно здійснювати поступову трансформацію існуючої двопланової освітньої системи (паралельно існуючі коледжі й університети) у дворівневу систему, що припускає послідовне одержання ступенів бакалавра й магістра (аспірантура існує вже кілька років).

До вересня 2006 року у ВНЗ Угорщини планувалося залишити тільки нові програми першого рівня.

Для оформлення правової основи було розпочато підготовку нового всебічного акта про вищу освіту з такими основними пріоритетами:

1. Дворівнева система (три рівні, включаючи докторантуру): переддипломний рівень (бакалавр) – нараховує близько 180 кредитів (щонайменше, 3 роки навчання), що й завершується здобуттям ступеня або професійної кваліфікації за всіма спеціалізаціями. Успішне завершення першого рівня є необхідною умовою переходу на другий

рівень (магістратура). Звичайна кількість предметів (на початкових етапах) обмежена 20-25-ма, при цьому наприкінці навчання вона досягає 60-80-ти у зв'язку з подальшою спеціалізацією. Короткострокові програми професійної вищої освіти не ведуть до здобуття ступеня. Для одержання диплома досить набрати 120 кредитів, при цьому за рішенням самих установ можливий їхній частковий перезалік на ступінь бакалавра. Завершення курсу професійного навчання дозволяє розпочати трудову діяльність або перейти на перший рівень завдяки перезаліку кредитів, набраних під час попереднього навчання.

2. Рівень „Магістра” потребує близько 120 кредитів (2 роки навчання). Перехід на цей рівень можливий після завершення першого рівня навчання. Успішне завершення магістратури дозволяє одержати ступінь, професійну кваліфікацію або вступити до аспірантури (3 рівень).

3. В аспірантурі (3 рівень) необхідно набрати 180 кредитів (3 роки навчання). Результатом навчання може стати наукова дисертація, яку необхідно захистити перед представниками професійного органу.

4. Сектор вищої освіти повинен органічно увійти в систему здобуття освіти в дорослому віці, що базується на взаємному перезаліку кредитів.

5. Доступ до вищої освіти (з урахуванням обмежень, що існують у самих установах) на першому рівні навчання надається всім, хто успішно здали іспит на одержання атестата зрілості.

6. Розробка й законодавче оформлення нової трирівневої державної структури кваліфікацій припускає зростання числа студентів, які одержують професійну вищу освіту або займаються дослідницькою діяльністю з метою одержання наукового ступеня.

7. Система акредитації припускає існування класичної акредитації (визнання), з одного боку, і системи оцінки й забезпечення якості – з іншої, за участі в процесі кінцевих бенефіціаріїв.

Угорські Конференція ректорів і Конференція директорів коледжів створили свої власні Болонські комітети, які провели різні аналізи й розробили рекомендації із введення багаторівневої системи в Угорщині.

Ірландія. У цілому Ірландія пристосувала свою систему під надзвичайно гнучку модель, установлену Болонською декларацією. Ключовою проблемою є питання про те, що саме розуміється під першим і другим циклом. Потрібне подальше опрацювання стандартів, асоційованих із цими циклами. У цьому випадку ставиться завдання остаточної реалізації різного роду ініціатив, які стосуються питань як про стандарти, так і про кредити. Також ставиться завдання реалізації на практиці висновків Гельсінської і Копенгагенської конференцій по Болонському процесу, що проходили 2003 р.

Дублінські програмні вимоги є результатом спільної роботи голландських, німецьких, фламандських, британських, ірландських, іспанських, датських, шведських і норвезьких установ, яка дістала назву Спільної ініціативи із забезпечення якості освіти.

Представники ірландської вищої освіти взяли участь у першій фазі проекту „Коректування освітніх структур у Європі”, яка фінансувалась ЄАУ і Європейською Комісією. Зокрема, у рамках проекту було визначено систему нормативів щодо обсягів знань із загальних і спеціальних дисциплін, як точних, так і гуманітарних, які повинні мати випускники першого й другого циклів.

Діяльність Національного кваліфікаційного управління Ірландії (НКУІ) у даному напрямі отримала серйозний розвиток.

Управлінням були визначені базові типи кваліфікацій для кожного з десяти рівнів кваліфікаційної структури, що наведена в таблиці.

Типи та рівні кваліфікаційної структури

Рівень	Тип кваліфікації, що присвоюється
10	Докторський ступінь
9	Магістерський ступінь і післядипломна кваліфікація
8	Бакалаврський ступінь із відзнакою та диплом про вищу освіту
7	Бакалаврський ступінь
6	Сертифікат просунутого етапу і Вищий сертифікат
5	Сертифікат п'ятого рівня
4/5	Випускний сертифікат
4	Сертифікат четвертого рівня
3	Сертифікат третього рівня й сертифікат про початкову - середню освіту
2	Сертифікат другого рівня
1	Сертифікат першого рівня

Управлінням також були визначені загальні вимоги до результатів навчання щодо кожного типу кваліфікацій, які повинні використовуватись обома Кваліфікаційними радами й Дублінським технічним інститутом при виробленні своїх кваліфікацій. Слід зазначити, що Управління не відіграє ніякої ролі у встановленні стандартів для тих кваліфікацій, які перебувають у віданні Департаменту освіти і науки та університетів.

Управління ухвалило рішення, згідно з яким кваліфікації від сьомого до десятого рівня й Вищий сертифікат будуть присвоюватися Кваліфікаційною радою з вищої освіти, Дублінським технічним інститутом й університетами. Що стосується шостого рівня, то присвоєння Сертифіката просунутого етапу буде у віданні Кваліфікаційної ради з додаткової освіти. Присвоєння кваліфікацій із третього до п'ятого рівні буде здійснюватися Департаментом освіти і науки (екзаменаційною комісією). Кваліфікаційна рада з додаткової освіти буде присвоювати кваліфікації третього рівня й нижче.

Дана структура не передбачає вимог до тривалості навчання. Скоріше, йдеться про вимоги до результатів навчання.

Швеція. Система ступенів Швеції складається із загальних і професійних ступенів. До загальних належать:

- “hogskoleexamen”: дворічне очне навчання, 80 кредитних пунктів (що відповідає 120 кредитам ECTS);

- “kandidatexamen”: трирічне очне академічне або професійно орієнтоване навчання, 120 кредитних пунктів (що відповідає 180 кредитам ECTS);

- “magisterexamen”: чотирирічне очне навчання, 160 кредитних пунктів (що відповідає 240 кредитам ECTS);

- “licentiatexamen”: дворічне очне навчання після завершення трирічного очного навчання;

- “doktorsexamen”: чотирирічне очне навчання після завершення щонайменше трирічного очного навчання.

Крім цього, існує більш п'ятдесяти *професійних ступенів* (у медицині, педагогіці, інженерії тощо), які характеризуються іншою структурою й виділяються тривалістю. Найбільш загальні академічні й професійні ступені відповідають формальним вимогам для доступу студентів до програм докторантури в рамках спеціальності.

Швеція підкреслює важливий внесок вищої освіти в побудову простору Європейського дослідження, що полягає в науковій і практичній підготовці молодих дослідників. Унаслідок цього вона вважає логічним включення третього рівня структури сту-

пенів (докторантура) у систему Європейської вищої освіти.

Великобританія. Дворівнева система (бакалавр / магістр (аспірант)) – це традиційна й невід’ємна частина системи вищої освіти Великобританії. Таким чином, країні немає ніякої необхідності міняти існуючу структурну схему, оскільки вона багато в чому відповідає Болонським рекомендаціям.

В Англії й Уельсі були введені базові дворічні професійні ступені, спрямовані на сприяння провайдерам освітніх послуг у забезпеченні ринку праці висококваліфікованими спеціалістами. Зробивши вищу освіту більш доступною і привабливою для більшого числа студентів, ці заходи розширять коло бажаючих здобути вищу освіту й будуть стимулювати освіту протягом усього життя. Ці нові базові ступені дуже популярні серед молоді: восени 2003 року на ці курси було зараховано у два рази більше студентів. Національні посвідчення й дипломи про вищу освіту високо цінуються роботодавцями й вищими навчальними закладами як самостійні професійні кваліфікації і як єдині кваліфікації.

Базові ступені не еквівалентні Болонському ступеню бакалавра першого рівня. Однак студенти англійських і уельських університетів можуть перейти від базового ступеня до ступеня бакалавра, провчившись додатково максимум чотири семестри. Враховуючи характер такої кваліфікації, неможливо перейти прямо від базового ступеня до навчання в аспірантурі або магістратурі. Просування на другий рівень навчання, як і раніше, залежить від успішного завершення першого рівня навчання.

Хоча докторантура формально й не є частиною Болонського процесу, Великобританією схвалюється й заохочується розвиток широких і гнучких докторських програм через дослідницькі ради.

Висновки

1. Суть Болонського процесу – це створення єдиного загальноєвропейського освітнього простору, побудованого на загальних принципах, що й припускають одержання досить конкретних відчутних результатів, у вигляді підвищення якості освіти і мобільності випускників, які дістають можливість працювати за отриманою спеціальністю практично в усіх країнах Європи.

2. Зміни в освіті почалися задовго до підписання Болонської декларації в руслі процесів європейської економічної й політичної інтеграції. Болонська декларація – одночасно й результат попередніх її ініціатив, і стимулятор процесу реформування вищої освіти. Роль європейських університетів у тому, щоб вони стали носіями європейського стилю і європейської свідомості. Саме тут криються джерела курсу на формування єдиного загальноєвропейського простору вищої освіти та зближення його моделей.

Соціально-педагогічним орієнтиром для інтеграції української вищої школи є структурні особливості й напрями реалізації основних положень Болонського процесу в системах освіти європейських країн (у тому числі Франції, Угорщини, Ірландії, Швеції, Великобританії), що включають: прийняття системи зрозумілих і порівнянних учених ступенів; дворівневу систему підготовки фахівців; розвиток європейського співробітництва із забезпечення якості; створення системи кредитів; просування європейського виміру у сфері вищої освіти; здобуття освіти протягом усього життя, підвищення привабливості європейської освіти.

3. Найкращою для системи української вищої освіти видається модель, яка заснована на державному фінансуванні, контролі, доступі у ВНЗ за допомогою вступних процедур, що враховує стратегії активного втручання (Франція), децентралізованого регулювання (Великобританія) і змішану (Швеція), оптимальна комбінація яких сприяє успішному реформуванню вищої школи у сфері управління.

4. У процесі реалізації Болонських угод його ініціатори й активні учасники очікують: зростання конкурентоспроможності й престижності європейської вищої школи;

підвищення „прозорості” вищої освіти, що буде сприяти зростанню академічної й професійної мобільності; досягнення сумісності, порівнянності дипломів, ступенів і кваліфікацій; розширення диверсифікованості освітніх структур, програм, форм навчання, освоєння модульних технологій у вищій освіті.

Список літератури: 1. *Байденко В. И.* Болонские реформы: некоторые уроки Европы // Высшее образование сегодня. – 2004. - № 2. – С. 14-19. 2. *Барблан Андрис.* Европейская система высшего образования: <www.unige.ch/cre>. 3. *Болонський процес: Документи /* Уклад. З.І. Тимошенко, А.М. Грехов, Ю.А. Гапон, Ю.І. Палеха. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 170 с. 4. *Болонський процес у фактах і документах /* Уклад. М. Ф. Степко. - Тернопіль: Екон. думка, 2003. – 60 с. 5. *Доклад* международной комиссии по образованию, представленный для ЮНЕСКО „Образование: сокрытое сокровище”. - М.: Изд-во ЮНЕСКО, 1997. - 295 с. 6. *Журавський В.С., Згуровський М.З.* Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. – К.: Політехніка, 2003. – 200 с. 7. *Перспективы: вопросы образования. „Досье. Высшее образование: состояние, проблемы, перспективы”.* Ежекварт. издание ЮНЕСКО. – 1992 (78/79) № 3. 8. *Сбруева А.* Болонський процес: пошуки шляхів підвищення конкурентоспроможності європейської вищої освіти // Шлях освіти. – 2002. - № 1. – С. 18-21. 9. ECC: The Bologna Process of Higher Education Reform:<<http://culture.coe.fr/eng/bolognaprocess.htm>>.

М.М. Кудря

СИСТЕМНЫЙ АНАЛИЗ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ МОДЕЛЕЙ ЕВРОПЕЙСКИХ СТРАН С УЧЕТОМ ВХОЖДЕНИЯ В БОЛОНСКИЙ ПРОЦЕСС

В статье анализируются образовательные модели и опыт включения в Болонский процесс различных европейских стран: Франции, Венгрии, Ирландии, Швеции и Великобритании; рассматриваются квалификации разных уровней и структура ученых степеней.

Ключевые слова: образовательные модели.

M. Kudrya

THE SYSTEM ANALYSIS OF EDUCATIONAL MODELS OF THE EUROPEAN COUNTRIES IN VIEW OF ENTRY IN BOLON PROCESS

In the article the author analyzes the educational models and the experience of joining the Bologna process of some European countries: France, Hungary, Ireland, Sweden and Great Britain, considers qualifications of different levels and the structure of educational grades.

Key words: educational models.

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.04.2010